

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΔΗΣ*

Caput Nili ή προς τις πηγές του τραύματος

Περίγραμμα ομιλίας:

Η ανάπτυξη του ερωτήματος «θεραπεύει η ψυχανάλυση;» θα επιχειρεί ακολουθώντας τα μείζονα φροϋδικά και μεταφροϋδικά θεωρητικά και κλινικά βήματα για την επίτευξη του θεραπευτικού στόχου. Όπως δηλώνει και ο τίτλος, εμπνευσμένος από το φροϋδικό κείμενο «Η αιτιολογία της υστερίας» του 1896, η αναζήτηση της αιτιολογίας της νεύρωσης αρθρώνεται με τη λύση της παθολογίας. Το αρχικό ζεύγος ήταν ένα πραγματικό τραυματικό γεγονός (θεωρία της neurotic) και ένα ή περισσότερα, ικανά να διαπιστωθούν φαινομενολογικά, συμπτώματα. Στη συνέχεια ο άξονας μετακινήθηκε προς την εσωτερική πραγματικότητα, με το τραύμα να δύναται να προκύψει από τη φαντασίωση ή το όνειρο και το σύμπτωμα να εκτιμάται στην ενδοψυχική του διάσταση ως «συμβιβασμός». Η περαιτέρω εξέλιξη των φροϋδικών θεωριών που επιστημολογικά εδράζεται στην τοπολογία τοποθέτησε το τραύμα και το σύμπτωμα ως παράγωγα ενός «τόπου» και κατά συνέπεια ως υποκείμενα στις ιδιαιτερότητες του «τόπου» για τη λύση τους. Σχηματικά, οι τόποι αυτοί είναι πέντε: η 1^η Τοπική, το οιδιπόδειο σύμπλεγμα, ο ναρκισσισμός, η ψυχολογία της μάζας και η 2^η Τοπική. Επιστρέφοντας στον τίτλο της ομιλίας και χρησιμοποιώντας τη μεταφορική αναφορά της αναζήτησης των πηγών του Νείλου, έρχομαι να υποστηρίξω ότι η ψυχαναλυτική κατανόηση και η ερμηνευτική στρατηγική του κάθε φροϋδικού ψυχαναλυτή θα ορισθεί από τη «χαρτογράφηση» και την διαμόρφωση του ψυχικού εδάφους, με βάση τους 5 «τόπους», στο οποίο θα θεωρεί ότι βρίσκεται ο αναλυόμενος/η και αυτός ο ίδιος στην «εν θερμώ αναβίωση του τραύματος» κατά τη συνεδρία. Κατά κάποιον τρόπο, ανεπαισθήτως, η ψυχανάλυση από συγκρουσιακή έγινε «καταστασιακή»: Η «α-τοπική» συνθήκη του ψυχαναλυτικού πλαισίου, το «δυσ-τοπικό» βίωμα του αναλυομένου/ης και ο «δια-χρονικός» νους του αναλυτή, μόνο αν συναντηθούν στον αναβιωμένη, αναπλασμένη, κατασκευασμένη «σκηνή» του «τραύματος» και το «ενσαρκώσουν», θα το μετατρέψουν

σε «δράμα» με «τραυματολυτικές» ιδιότητες αισθητηριακής πλήρωσης, αισθητικής απόλαυσης και γονιμοποιούσης νοσηματοδότησης.

Η επέκταση των ψυχαναλύσεων σε παιδιά και «νέες παθολογίες» προκάλεσε σημαντική ανάπτυξη θεωριών που θα τις έβαζα στη γενική κατηγορία «θεωρίες του αρχαϊκού»: θεωρίες της «κενού», της «μιας οντότητας» (oneness), των κλαϊνικών «θέσεων», του «μεταβατικού χώρου», του «σημαίνοντος», των «αινιγματικών μηνυμάτων». Θεωρίες που ακολουθώντας τη φροϋδική τοπολογία θα τις ονόμαζα «θεωρίες του ψυχικού υπεδάφους». Κατά τη γνώμη μου οι θεωρίες αυτές λειτουργούν συνεχώς και λανθάνοντως στο υπέδαφος της σκέψης κάθε σύγχρονου ψυχαναλυτή και επηρεάζουν τη διαμόρφωση και την ανάγνωση των ψυχικών «φροϋδικών» τόπων. Για να συνεχίσω με τη μεταφορά της αναζήτησης των πηγών του Νείλου, πρόκειται για τις θεωρίες που υποδηλώνουν τα υπόγεια ρεύματα του ποταμού (self), την ιλύ (το ίζημα των ταυτίσεων), τη δυνατότητα για αειφόρο ανάπτυξη ή αλόγιστη καταστροφικότητα. Μεταβάλλοντας το παράδειγμα θα έλεγα ότι η σύγχρονη ψυχανάλυση πετυχαίνει τη θεραπεία όταν από τη «γεωγραφία» μετακινηθεί στη «γεωλογία»: η κατανόηση της δυναμικής των ενδο-υποκειμενικών και δι-υποκειμενικών ψυχικών κινήσεων μέσα από την αναβίωση του τραύματος, την μεταβίβαση και την ερμηνεία στοχεύουν στη δημιουργία θεμελιώσεων αφήνοντας το οικοδόμημα στη δημιουργική «υποκειμενοποίηση» (subjectivation) του αναλυομένου/ης. Εννοείται ότι δεν πραγματοποιείται «υποκείμενο» χωρίς την παράλληλη ενδοψυχική δημιουργία «αντικειμένου».

Η αναζήτηση των πηγών του Νείλου, της αιτιοπαθολογίας, του τραύματος και του τραυματισμού, δηλαδή των θετικών και αρνητικών συνεπειών του τραύματος στον ψυχισμό, είναι ο ορίζοντας του ψυχαναλυτή. Αυτό δεν σημαίνει ότι αυτό το ιδεώδες της αναζήτησης του πρωταρχικού τραύματος το μοιράζεται και ο αναλυόμενος/η. Αυτός/ή μπορεί να αρκείται, όπως και οι αρχαίοι Αιγύπτιοι, στην καλή γνώση της δυναμικής των υδάτων και στην έγκαιρη πρόγνωση των νέων υπερχειλίσεων (εντάσεων, συγκρούσεων) ώστε να υπολογίζει τα της «καλής σοδειάς». Η ψυχανάλυση λοιπόν είναι για τον ψυχαναλυτή μια

συνεχής άσκηση όσον αφορά το ιδεώδες του και τον ευνουχισμό του και ο ψυχαναλυτής πρέπει να μπορεί να προφυλάσσεται και να αυτο-θεραπεύεται (ή να θεραπεύεται με τη βοήθεια μιας νέας ανάλυσης ή εποπτείας) από τη ματαιώση και το πένθος της «ιδεώδους ψυχανάλυσης».

Εν κατακλείδι : η ψυχανάλυση είναι θεωρία και πρακτική ελευθερίας και θεραπεύει ελευθερώνοντας τις δημιουργικές δυνατότητες των ενορμήσεων Ζωής και του Θανάτου.

*Ο Αθανάσιος Αλεξανδρίδης είναι ψυχίατρος, παιδοψυχίατρος, ψυχαναλυτής, διδάσκων ψυχαναλυτής της Ελληνικής Ψυχαναλυτικής Εταιρείας, της Γαλλικής Ψυχαναλυτικής Ένωσης και της Διεθνούς Ψυχαναλυτικής Ένωσης(IPA) , διδάκτωρ της Ιατρικής και της Φιλοσοφικής(Ψυχολογία).